

Sposoby reagowania na sytuacje zagrażające w sieci

WIEDZA W PIGUŁCE

Można powiedzieć krótko, że cyberbullying to przemoc w sieci. Portale społecznościowe, czaty i fora są często scenami, na których rozgrywają się tragedie jego ofiar.

Przemoc w sieci może przybierać różne formy. Może ograniczać się jedynie do słów – wiadomości prywatnych na komunikatorach czy przesyłanych mailowo, złośliwych komentarzy czy poniżających postów, często naruszających prywatność prześladowanego. Bardzo często przybiera formę wizualną: kompromitującego filmu wrzuconego na YouTube czy Facebooka, udostępnionego zdjęcia czy karykaturalnego obrazka (np. w formie demotywtora). Internet umożliwił również nowe formy prześladowania: tworzenie fałszywych profili prześladowanego oraz stron skupionych na kompromitowaniu lub ośmieszaniu (np. „zabawny” fanpage).

Treści raz wrzuconej do sieci zwykle nie da się w pełni usunąć. Żart czy docinek pod czyimś adresem rzucony „w realu” często szybko się nudzą, a o kompromitujących sytuacjach zapomina się. Jednak materiał raz wrzucony do sieci może co jakiś czas odżywać, zdobywać nowych odbiorców i udostępnienia. Z tym często borykają się ofiary cyberprzemocy – nawet jeśli zdecydują się na zmianę środowiska (np. zmianę szkoły czy miejsca zamieszkania, zerwanie dawnych kontaktów), istniejące w sieci materiały mogą powtórnie rozpętać w ich życiu piekło.

Tak jak w innych sytuacjach prześladowania, w sytuacji cyberbullingu można znaleźć się w trzech różnych rolach: ofiary, prześladowcy (sprawcy) oraz świadka.

Sprawca decyduje się na czyn godny moralnego potępienia, świadomie lub nieświadomie sprawiając cierpienie innym. Prześladowcy często nie zdają sobie sprawy, że ich docinki szkodzą. Myślą, że dzięki ich żartom wszyscy dobrze się bawią. Pamiętaj, że jeśli masz choćby cień wątpliwości, czy udostępniony przez ciebie materiał może sprawić komuś przykrość lub posłużyć jako woda na młyn złośliwcom, powstrzymaj się od jego publikacji.

Świadek może zachować się rozmaicie. Może przyłączyć się do sprawcy lub aktywnie wspierać jego działania (np. śmianiem się z dowcipów, lajkowaniem, udostępnianiem upokarzających materiałów). Spotęguje to ból ofiary. Może też biernie przyglądać się sytuacji, co również działa na jej niekorzyść. Milczenie w takiej sytuacji jest odbierane przez sprawcę jako ciche przyzwolenie na jego działania. Ofiara zaś czuje się jeszcze bardziej osamotniona i ma wrażenie, że cała grupa jest przeciwko niej.

Świadek może wreszcie aktywnie wstawić się za ofiarą. Najskuteczniejsze formy walki z cyberprzemocą to:

- zgłaszanie jej do administratorów portali społecznościowych, którzy muszą usuwać materiały naruszające ich regulamin;
- zwrócenie się o pomoc do wychowawców, opiekunów czy rodziców;
- próba przekonania sprawcy do zaprzestania krzywdzących, przemocowych działań.

Musisz pamiętać, że w internecie nawet potępiające komentarze czy smutne emotikony mogą mieć skutek przeciwny od zamierzonego – wpływają na popularność materiału i przez to zyskuje on szerszą grupę odbiorców. Z drugiej strony mogą pocieszyć ofiarę – w zależności od sytuacji należy zdecydować, czy ich zamieszczanie jest dobrym pomysłem.

Jako świadek cyberprzemocy dąż przede wszystkim do usunięcia źródłowych materiałów oraz okazuj wsparcie ofierze.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Przed uczestniczkami i uczestnikami niełatwy, ale jakże ważny temat cyberprzemocy. Analizując różne formy tego zjawiska, będą mieli za zadanie stworzenie listy sposobów reagowania na sytuacje zagrażające, z którymi mogą się spotkać podczas korzystania z internetu. Dowiedzą się także, jaki sposób myślenia może przyjąć sprawca takich działań, a jaki sama ofiara. Ich rolą będzie też odniesienie się do osoby świadka cyberprzemocy i odpowiedzenie na pytanie, czego nie powinien on, a co może w tej sytuacji zrobić.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, co to jest cyberprzemoc;
- wiedzą, jak reagować na przejawy agresji w internecie;
- potrafią wskazać działania w sieci, które mogą spowodować groźne sytuacje.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce: tablica, kreda lub marker, kartki, **Materiał pomocniczy „Przykładowe formy cyberprzemocy”**

Przed zajęciami przyklej pod każdym z krzesełek kartkę z jednym z napisów z **materiału pomocniczego „Przykładowe formy cyberprzemocy”**. Zapisz też na tablicy definicję tego zjawiska („cyberprzemoc – agresja elektroniczna: stosowanie przemocy poprzez śladowanie, zastraszanie, nękanie, wyśmiewanie innych osób z wykorzystaniem internetu i narzędzi typu elektronicznego, takich jak: SMS, e-mail, witryny internetowe, fora dyskusyjne w internecie, portale społecznościowe i inne”).

Powiedz uczestniczkom i uczestnikom, że dziś porozmawiacie o cyberprzemocy. Przeczytaj głośno definicję napisaną na tablicy i poproś, by powiedzieli, jak ją rozumieją. Powiedz, że zjawisko cyberprzemocy odnosi się zazwyczaj do trzech podmiotów: sprawcy, ofiary i świadka. Oczywiście mogą to być również całe grupy, a także – w niektórych sytuacjach – tylko sprawca i ofiara. Nikt wówczas poza nimi może nie wiedzieć, że dochodzi do aktów agresji. Ofiary często też boją się o tym mówić.

2.

Czas: 15 min
Forma: prezentacja, rozmowa
Pomoce: **Materiał pomocniczy „Dwie głowy”**, ekran, rzutnik, komputer, **Materiał pomocniczy „Przykładowe formy cyberprzemocy”**

Zapytaj uczestników i uczestniczki, co mogą o działaniach związanych z cyberprzemocą myśleć ich ofiara i sprawca. Poproś o zapisanie przykładowych przemyśleń na kartkach. Zaproponuj, by uczestniczki i uczestnicy pracowali przy tym zadaniu w parach. Następnie pokaż wszystkim prezentację – **materiał pomocniczy „Dwie głowy”**. Ukazuje ona, co mogą myśleć o agresji w internecie zarówno jej sprawca, jak i sama ofiara. Poproś pary o porównanie ich listy z przykładami z prezentacji. Zapytaj, czy jest coś, co nie pojawiło się w prezentacji, a uczestniczki i uczestnicy chcieliby dodać. Przeprowadź krótką rozmowę, podczas której chętni będą mogli przedstawić swoje stanowisko lub skomentować obejrzaną prezentację. Poproś, by uczestnicy i uczestniczki sięgnęli pod swoje krzeselka. Powiedz, że pod kilkoma z nich są ukryte kartki (**materiał pomocniczy „Przykładowe formy cyberprzemocy”**). Poproś o ich wyjęcie i odczytanie ich kolejno. Jeśli któryś napis lub termin nie jest jasny, spróbujcie razem określić, co może oznaczać.

3.

Czas: 15 min
Forma: praca w grupach
Pomoce: kartki A2, flamastry, **Materiał pomocniczy „Dwie głowy”**

Podziel uczestniczki i uczestników na trzy grupy. Każdej z nich wręcz kartkę papieru A2 i flamastry. Poproś, by grupa 1 zastanowiła się i wypisała przykłady ilustrujące, jakiej reakcji ze strony otoczenia mógłby spodziewać się **sprawca** cyberprzemocy, gdyby jego działania zostały dostrzeżone przez osoby postronne. Grupa 2 będzie miała za zadanie wypisać możliwości reakcji ofiary, a grupa 3 świadków cyberprzemocy. Ostatnie dwie grupy poproś o uwzględnienie miejsc, w których w takiej sytuacji można szukać pomocy. Ponadto wszystkie uczestniczki i uczestników poproś o próbę rozważenia możliwych pozytywnych, jak i negatywnych reakcji sprawcy, ofiary, bądź świadka. Powiedz, że warto jako inspirację do wykonania zadania wykorzystać widoczną na ekranie prezentację oraz listę przygotowaną wcześniej przez każdą z par.

4.

Czas: 10 min
Forma: prezentacja, rozmowa
Pomoce: kartki A2 z wykonanym zadaniem

Zaproś reprezentantów każdej z grup, aby przedstawili wyniki pracy. Przeanalizujcie je wspólnie. Sprawdź, czy wśród propozycji reakcji na cyberprzemoc zostało wymienione zwrócenie się o pomoc do dorosłych oraz zawiadomienie administratora strony WWW, która została użyta do rozprzestrzeniania treści skierowanych przeciwko ofierze lub ofiarom. Na koniec zapytaj uczestników i uczestniczki, czy cyberprzemoc jest karalna, np. kradzieże zdjęć, publikowanie ich on-line, grożenie komuś w sieci itp. Podkreśl, że w internecie często granice pomiędzy tym, co legalne, a tym, co nielegalne, są bardzo subtelne i należy być w związku z tym bardzo uważnym. Trzeba mieć na względzie, iż nieprawdą jest, że nie da się wykryć i zidentyfikować sprawcy. Zawsze trzeba też pamiętać, że tego typu działania potrafią mocno skrzywdzić drugą osobę, nawet jeśli nie taka była intencja sprawcy. Dlatego powinniśmy uważać na to, co zamieszczamy w sieci, nigdy nie przyłączać się do sprawcy np. poprzez linkowanie lub przesyłanie dalej informacji przez niego zamieszczonych, a co najważniejsze, reagować, gdy jesteśmy świadkami cyberbullyingu.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, co to jest cyberprzemoc;

- wiedzą, jak reagować na przejawy agresji w internecie;
- potrafią przewidzieć konsekwencje działań w sieci, które mogą spowodować groźne sytuacje?

Opcje dodatkowe

Jeśli masz więcej czasu, zaproponuj zaaranżowanie w czteroosobowych grupach krótkich scenek, które będą się odnosiły do form cyberprzemocy wypisanych na kartkach wyjętych wcześniej spod krzesłek. W każdej grupie powinna się znaleźć rola sprawcy, ofiary, świadka oraz osoby, do której zwrócono się o pomoc.

MATERIAŁY

- Materiał pomocniczy „Przykładowe formy cyberprzemocy”
- Materiał pomocniczy „Dwie głowy”

ZADANIE DLA UCZNIĄ

Zadanie 1.

Oznacz poniższe zdania jako prawdę lub fałsz.

- Cyberprzemoc jest zjawiskiem, na które nie należy reagować. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Ofiarą cyberprzemocy może stać się każdy. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Sprawcę cyberprzemocy da się wykryć. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Świadcowie działań zagrażających w sieci powinni na nie reagować, by nie dopuścić do ich rozprzestrzeniania. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Ofiara powinna odegrać się na sprawcy, by ten również doświadczył cyberprzemocy. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Przesyłanie lub linkowanie wiadomości może być traktowane jako współudział w cyberprzemocy. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **cyberbullying**: (inaczej: cyberprzemoc, agresja elektroniczna) zachowania agresywne i przemoc, dokonywane za pośrednictwem mediów telekomunikacyjnych, zwłaszcza Internetu. Może przybierać formę: prześladowania, zastraszania, uporczywego wyśmiewania się i złośliwości, stalkingu itd.

CZYTELNIA

- **Cyberprzemoc (agresja elektroniczna)** [online], Wikipedia [dostęp: 12.08.2016], dostępny w internecie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Cyberprzemoc>.
- Pyżalski Jacek, **Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży**, Impuls, Kraków 2012
- **Bezpieczeństwo dzieci online. Kompendium dla rodziców i profesjonalistów** [online], Polskie Centrum Programu Safer Internet, Warszawa 2014, dostępny w internecie [dostęp: 12.08.2016]: <http://edukacja.fdds.pl/?link=15187>
- Polskie Centrum Programu Safer Internet, **Cyberprzemoc** [online], dostępne w internecie [dostęp: 12.08.2016]: <http://www.saferinternet.pl/pl/cyberprzemoc>

- **Jak reagować na cyberprzemoc? Poradnik dla szkół** [online], Fundacja Dzieci Ni-
czyje, Warszawa 2012, Dostępny w internecie [dostęp: 12.08.2016]: <http://edukacja.fdds.pl/?link=15186>

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Anna Walczak, konsultacja merytoryczna: Szymon Wójcik. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/sposoby-reagowania-na-sytuacje-zagrazajace-w-sieci/>.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu "Cybernauci – kompleksowy projekt kształtowania bezpiecznych zachowań w sieci", finansowanego ze środków Ministra Edukacji Narodowej.

Podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

Informatyka, III poziom edukacyjny

Treści nauczania

Komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Nowa podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wyjaśnia, jak należy na nią reagować.

Etyka, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń rozpoznaje i charakteryzuje różne przejawy przemocy; wyjaśnia pojęcie cyberprzemocy.

Edukacja dla bezpieczeństwa, liceum i technikum

Treści nauczania

wyjaśnia znaczenie cyberprzemocy i zna procedury postępowania w przypadku jej wystąpienia oraz wskazuje niewłaściwe zachowania dotyczące cyberprzemocy i wie, jaka powinna być na nie właściwa reakcja.